gylyje surasti 3 palaidojimai. Griautiniai kapai buvo dalinai apardyti. Surasta tik viena įkapė – vaiko *kape 1* kaklo srityje aptiktas vario lydinio širdelės formos kabutis. U. Budvydas kapus datuoja XVI–XVII a.

ARCHAEOLOGICAL SURVEY AT THE VYTAUTO STR. 82 IN TRAKAI

In 2005 an archaeological survey was performed at the Vytauto Str. 82 in the old town of Trakai (A 1783). During the survey a 22.5 m long trench was excavated, and an area of 6 m^2 was investigated. 3 inhumation burials of the 16th – 18th century were discovered at the plot. Presumably the individuals were buried without coffins (?) or burial items (Fig. XLVII, XLVIII). Most probably, the graves were attributable to the W side of the cemetery which existed at the former Russian Orthodox church and monastery of the Nativity of the Virgin Mother of God approximately in 16th century.

KAUNO ARKIKATEDROS BAZILIKOS ŠVENTORIUS

Aleksandras VAŠKELIS

2005 m. Kauno PRPI vykdė nedidelės apimties archeologinius tyrimus Kauno arkikatedros bazilikos (S 239P) šventoriuje. Buvusios XV–XIX a. Kauno Šv. Petro parapijinės bažnyčios, dabar Arkikatedros bazilikos šventorius yra senamiesčio V dalyje, greta Rotušės aikštės. Jis ribojamas trijų gatvių, užima visą 40-o kvartalo V dalį.

Rengiamame šventoriaus teritorijos sutvarkymo projekte numatyta plotuose, esančiuose žemiau bažnyčios grindų lygio, tik perkloti dangas, P ir V dalyse prieš naujai grindžiant kiek įmanoma pašalinti bažnyčios mūrų drėkimo priežastį – XIX–XX a. supiltinius sluoksnius, asfalto ir betono dangas, o prie bažnyčios sienų įrengti gilesnį siaurą drenažo kanalą, kuriame būtų pasiektas pamato viršus. Pažeminti viso ploto paviršiaus nėra galimybės. Tam trukdo teritorijoje paklotos inžinerinių tinklų trasos, be to, atsirastų itin ryškus aukščių skirtumas tarp šventoriaus ir jį supančių gatvių paviršiaus.

Dirbant buvo sutvarkyta ir panaudota 1979 m. atliktų žvalgymų 5 šurfų fiksacijos neskelbta medžiaga. Prie V ir Š sienų iškasti dar 4 įvairaus dydžio šurfai. Be to, apibendrinti ankstesnių kasinėjimų duomenys.

Kauno parapijinės bažnyčios istorija nėra išsamiai tyrinėta. Nemažai iki šiol neskelbtų istorinių duomenų sukaupė Arkivyskupijos kurijos archyvaras kunigas P. Veblaitis. Apie bažnyčią rašė S. Abramauskas, A. Jankevičienė, tačiau šventoriaus teritorijai – kapinėms ir čia stovėjusiems statiniams – neskyrė didesnio dėmesio. Fragmentiškų istorinių duomenų apie bažnyčios aplinką suteikia XVII a. pabaigos – XIX a. inventoriai ir miesto planai.

Kauno parapijinė bažnyčia istoriniuose dokumentuose pirmą kartą paminėta 1413 m., kai Vilniaus vyskupas Mikalojus suteikė jai atlaidus. Tuo metu aplink bažnyčią buvo išplanuotas šventorius ir kapinės. Apie šventoriaus apstatymą ir kapines tikslesnių žinių iki XVII a. antros pusės nėra, nes 1655 m. karo su Maskva metu Kauno bažnyčių archyvai buvo sudeginti. Po karo pradėti bažnyčios atstatymo ir aplinkos tvarkymo darbai. 1682 m.

aplink šventorių buvo sumūryta nauja tvora su dvejais vartais. 1763 m. kunigas P. M. Žuchorskis ėmėsi ne tik bažnyčios remonto, bet ir šventoriaus pertvarkymo darbų. 1766 m. paklojus naujas grindis, uždrausta laidoti bažnyčios viduje. Suremontuota ir paaukštinta šventoriaus tvora. Nuo Vilniaus gatvės pusės palei visą vidinį tvoros pakraštį pristatyta mūrinių parduotuvių („lavkų“) eilė. PR kampe pastatytas naujas medinis gyvenamas namas. Priešingame ŠR kampe pastatytas kitas medinis namas altaristai. Remontuota špitolė, stovėjusi ŠV kampe prie mūrinio vikarų namuko, jai naujai uždengtas stogas. Šventoriuje stovėjo ir medinė parapijos mokykla.

1796 m. įsteigus naujas kapines už miesto sienos, carinė administracija uždraudė laidoti prie mieste stovinčių bažnyčių. Nuo tada šventorius neteko pirminės ir pagrindinės savo paskirties. 1800 m. miesto gaisro metu sudegė visi šventoriuje stovėję mediniai statiniai. Jie nebuvo atstatyti. Mūrine tvora aptvertas tuščias šventorius su mūrinėmis krautuvėlėmis prie Vilniaus gatvės vaizduojamas visuose XIX–XX a. pirmos pusės planuose.

1864 m. iš Varnių į Kauną buvo perkelta Žemaičių vyskupijos sostinė. 1891 m. nuspręsta parapijinę bažnyčią perstatyti iš esmės, ją pritaikant katedrai. Rekonstrukcijos projektą parengė architektas F. Vyganovskis. Po rekonstrukcijos bažnyčia turėjo tapti neogotikine, su dviem smailėmis pasibaigiančiais 113 m aukščio bokštais. Bokštų pakėlimui nepritarė Kauno tvirtovės karinis komendantas, o dėl lėšų stokos 1893 m. pasirinktas mažesnės apimties rekonstrukcijos variantas. Darbai pradėti 1894 m. Prie presbiterijos P pusės pristatyta nauja didelė Šv. Sakramento koplyčia, prie zakristijos – apsidė, iš naujų plytų permūryti fasadai. Abu senieji šoniniai įėjimai užmūryti, o nauji įrengti arčiau V galo. Bažnyčios langų angos praplatintos permūrijant naujus profiliuotų plytų angokraščius, o remontuojant išorės sienų plytų mūrą, dideli plotai keisti naujomis plytomis. Darbų sąmatose rašoma, kad remontuojant sienas daugelyje vietų buvo atkasami, remontuojami ir tvirtinami pamatai. Baigiant rekonstrukcijos darbus buvo tvarkoma šventoriaus tvora ir teritorija.

Tarpukaryje šventoriuje vėl pradėta laidoti. Prie bažnyčios Š sienos yra katedros klebonų ir kunigų kapai, o prie P sienos pastatytas kunigo ir poeto Maironio mauzoliejus.

1957 m. buvo nugriauta senoji mūrinė tvora su vartais ir krautuvėlėmis nuo Vilniaus ir M. Valančiaus gatvių pusės. Taip suformuota bendra su gatvės erdve nauja aikštė. Žemiau gatvės šaligatvio lygio buvęs šventoriaus paviršius pakeltas pripilant žemių bei žvyro ir išklotas betoninėmis plytomis. Dar kartą šventorius lygintas ir iš esmės pergrįstas 1984 m. kapitaliai rekonstruojant visą Vilniaus gatvę ir Rotušės aikštę – paverčiant jas pėsčiųjų zonomis.

Archeologiniai tyrinėjimai Kauno katedros šventoriaus teritorijoje nebuvo vykdyti. Duomenų apie susiklosčiusio kultūrinio sluoksnio ypatybes buvo gauta atliekant vadinamąją žemės kasimo darbų archeologinę priežiūrą. 1967–1970 m. katedros šventoriuje ir pačioje bažnyčioje buvo atliekami dideli žemės kasimo darbai: tiesiama žiedinė lietaus kanalizacija, statoma katilinė ir požeminis garažas, zakristija su katiline per šventorių sujungta požeminiu tuneliu, klojami šiluminių trasų vamzdynai išorėje ir po bažnyčios grindimis. Savo iniciatyva archeologas Karolis Mekas stebėjo darbus ir fiksavo griovių šlaituose atsidengusį kultūrinį sluoksnį. Juodraš-

tinius fiksacijos brėžinius saugojo pats archeologas. Tyrimų ataskaita nebuvo parengta, duomenys ar nors trumpa informacija neskelbta jokiame leidinyje. Pokalbiuose K. Mekas minėjo, ką jam pavyko nustatyti vykdant priežiūrą. Paaiškėjo, kad šventoriaus pirminis paviršius nebuvo lygus. Š jo dalis nuo pat bažnyčios sienos žemėjo P kryptimi. Tarp sienos ir šventoriaus tvoros per 16–17 m atstumą įžemio paviršius natūraliai pažemėjo apie 2,5 m. Tai rodo, kad bažnyčia buvo statyta ant natūralaus kalvos ar griovos krašto. Virš įžemio pastebėtas 15–20 cm storio juodas kultūrinis sluoksnis. Jo nesuardyti fragmentai išliko tarp vėliau kastų kapų duobių. Po dabartine mūrine tvora buvo rasta pirmosios medinės šventoriaus tvoros liekanos. Tai buvo ąžuolinių 50–60 cm skersmens stulpų eilė. Stulpai vienas greta kito įleisti į įžemį ir sujungti tarpusavyje skersiniu. Šios tvoros liekanas K. Mekas datavo XV a. Visose ekskavatoriais kastose šventoriaus vietose rasti palaidojimai, bet jie nebuvo atidengiami, preparuojami ir fiksuojami.

1978 m. šventoriuje prie Š tvoros buvo iškasta 4 m ilgio, 3 m pločio ir 3,5 m gylio duobė kalkėms supilti. Fiksuojant šlaituose atsidengusius sluoksnius 3,6 m gylyje rastas nesuardytas įžemio paviršius. Jį dengė 20 cm storio juodžemio sluoksnis, kuriame rasta apžiestos tradicinės keramikos ir žiestų indų juodais šlifuotais paviršiais šukių, datuojamų XV a. Virš jo supiltas 100–120 cm storio žvyro sluoksnis. Žvyre pastebėti trijų kapų duobių su palaidojimais kontūrai. Aukščiau fiksuotas vientisas 140–150 cm storio rusvai pilkos supiltinės žemės sluoksnis, kuriame rasta paskirų žmonių kaulų. Šio sluoksnio paviršius, esantis 1 m žemiau dabartinės dangos, buvo šventoriaus paviršius XIX a. pabaigoje. Fiksuota sluoksnių stratigrafija patvirtino K. Meko duomenis.

1979 m. prie bažnyčios P sienos buvo keičiami susidėvėję lietvamzdžiai. Atkastose vietose atsidengusius kultūrinius sluoksnius ir bažnyčios sienos mūrą savo iniciatyva fiksavo A. Vaškelis. Klojant vamzdžius nebuvo ardomi giliau esantys palaidojimai, nors įsigilinta į kapinių žemės paviršių. Tada ataskaita nebuvo rengiama, duomenys neskelbti. Jie buvo panaudoti rengiant 2005 m. dangų keitimo projektą ir rengiant šią ataskaitą.

2002 m. remontuojant šventoriaus V dalį kertantį dujotiekį buvo iškasti 4 negilūs šurfai. Paaiškėjo, kad tiesiant dujotiekį palaidojimų lygis nebuvo pasiektas, XIX a. šventoriaus paviršius yra 50–60 cm gylyje. Virš jo fiksuoti tik vėlyvi supylimai ir dangų sluoksniai.

2005 m. Kauno arkikatedros bazilikos šventoriuje šurfais prie bažnyčios sienų buvo ištirtas 30 m^2 plotas.

Vykdant paveldosaugininkų ir projektuotojų tiksliai apibrėžtą tyrimų užduotį, buvo nustatyti šventoriaus paviršių ir bažnyčios pamatų lygiai įvairiais laikotarpiais. Panaikinus 1796 m. kapines aplink bažnyčią, šventoriuje kapų žemės paviršiaus lygis buvo H_{abs} 27,60–27,80 m. Virš kapų XIX a. susidarė 10–15 cm storio tamsaus juodžemio sluoksnis, kuris nepakitęs buvo iki 1895 m. didžiosios bažnyčios rekonstrukcijos.

XX a. antroje pusėje išardžius šventoriaus tvoras, nugriovus dar stovėjusius statinius, šventoriaus paviršius buvo pakeltas, siekiant jį suvienodinti su Vilniaus ir M. Valančiaus gatvių lygiu. Keičiant ir remontuojant dangas, senosios nebuvo ardomos, ant jų viršaus klotos naujos. Todėl XIX a. pabaigoje paklotos dabartinės bažnyčios grindys yra 30–50 cm žemiau išorės paviršiaus.

Visuose šurfuose buvo atkastas bažnyčios pamato viršus, kuris yra H_{abs} 27,50–27,70 m. Virš pamatų atsidengė autentiškas, drėgmės pažeistas ir aptrupėjęs gotikinis mūras.

Archeologinių radinių tyrinėjant tik viršutinius vėlyvus sluoksnius nerasta. Giliau esantys XV–XVIII a. kapai nebuvo tiriami.

CHURCHYARD OF THE KAUNAS CATHEDRAL BASILICA

In 2005 an archaeological investigation was performed at the yard of the Kaunas Archbishopric Cathedral dating back to the early 15th century. This investigation aimed to establish levels of the yard in different periods. Such data was required for lowering the present yard level, and this way protecting the walls of the cathedral from rising damp. 4 trenches were excavated by the sides of the walls of the cathedral; 30 m^2 in total were investigated. Earlier investigation data was used as well. Upper layers of the later periods covered by the investigation contained no archaeological finds, whereas graves of the 15th – 18th centuries located lower were out of the scope of the investigation.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI VILNIUJE, ALGIRDO G. 48

Robertas ŽUKOVSKIS

2005 m. vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Algirdo g. 48. Dviejuose žemės sklypuose iškasti 4 šurfai, ištirtas apie 15 m^2 plotas. Sklypai yra į V nuo Šv. Stepono bažnyčios. Sklypų R ir P dalyje buvę gamybinės paskirties mūriniai pastatai šiuo metu yra nugriauti. Nugriautų ir esamų pastatų planinė struktūra, sprendžiant pagal 1938 m. Vilniaus planą, liko mažai pasikeitusi. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų tikslas – nustatyti kultūrinio sluoksnio būklę ir pobūdį minėtuose sklypuose.

Šurfas 1 kastas P sklypo Š dalyje. Šurfo dydis – 2x2 m. Kasta iki 1,2 m gylio. Šurfo ŠV kampe po asfalto, skaldos ir žvyro sluoksniu 21–23 cm gylyje (H_{abs} 146,29–146,27 m) aptiktas vidutinių ir smulkių akmenų grindinio fragmentas – grįsto kiemo liekanos. Grindinys datuojamas XX a. pirmąja puse. Po grindiniu fiksuotas 20 cm storio maišytas pilkos žemės, molio gabaliukų, smėlio ir retų degėsių sluoksnis. Giliau kastas maišytas smėlis su retais degėsiais. 1,1 m gylyje (H_{abs} 145,40 m) pasiektas smėlio įžemis. Virš jo fiksuotos 4–5 cm storio juodos ir pilkos žemės juostelės su gausiais degėsiais, matyt, – pirminio žemės paviršiaus pėdsakai. Šiame sluoksnyje aptikti radiniai – buitinės keramikos šukės, bato pasagėlės fragmentas, geležinės kaltinės vinys – datuojami XVII a. Šurfo ŠV kampe apie 1 m gylyje (po elektros kabeliais) rasti žmogaus kaukolės fragmentai.

Šurfas 2 kastas 15 m atstumu į P nuo 2,15x2,2 m dydžio šurfo 1. Kasta iki 2,25 m gylio. 20 cm gylyje fiksuotas toks pats kaip šurfe 1 akmenų grindinys. Po grindiniu – 20–30 cm storio pilkos žemės, smulkių griuvenų, degėsių sluoksnis. Giliau fiksuotas maišytas smėlio su retais degėsiais, pavieniais žmonių kaulais sluoksnis (38–52 cm storio). Po juo